

Rapport 2013:69

Arkeologisk förundersökning

Två torplämningar inom Skaftesgårdets inägor

RAÄ 230 och 231
Skaftesgårdet 2:6 och 3:1
Västra Stenby socken
Motala kommun
Östergötlands län

Rickard Lindberg
Anders Lundberg

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM

AVDELNINGEN FÖR ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

Två torplämningar inom Skaftesgårdets inägor

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning och fornlämningsmiljö.....	4
Syfte.....	4
Metod och dokumentation.....	6
Resultat och tolkning.....	6
Referenser	6
Tekniska uppgifter.....	12

Sammanfattning

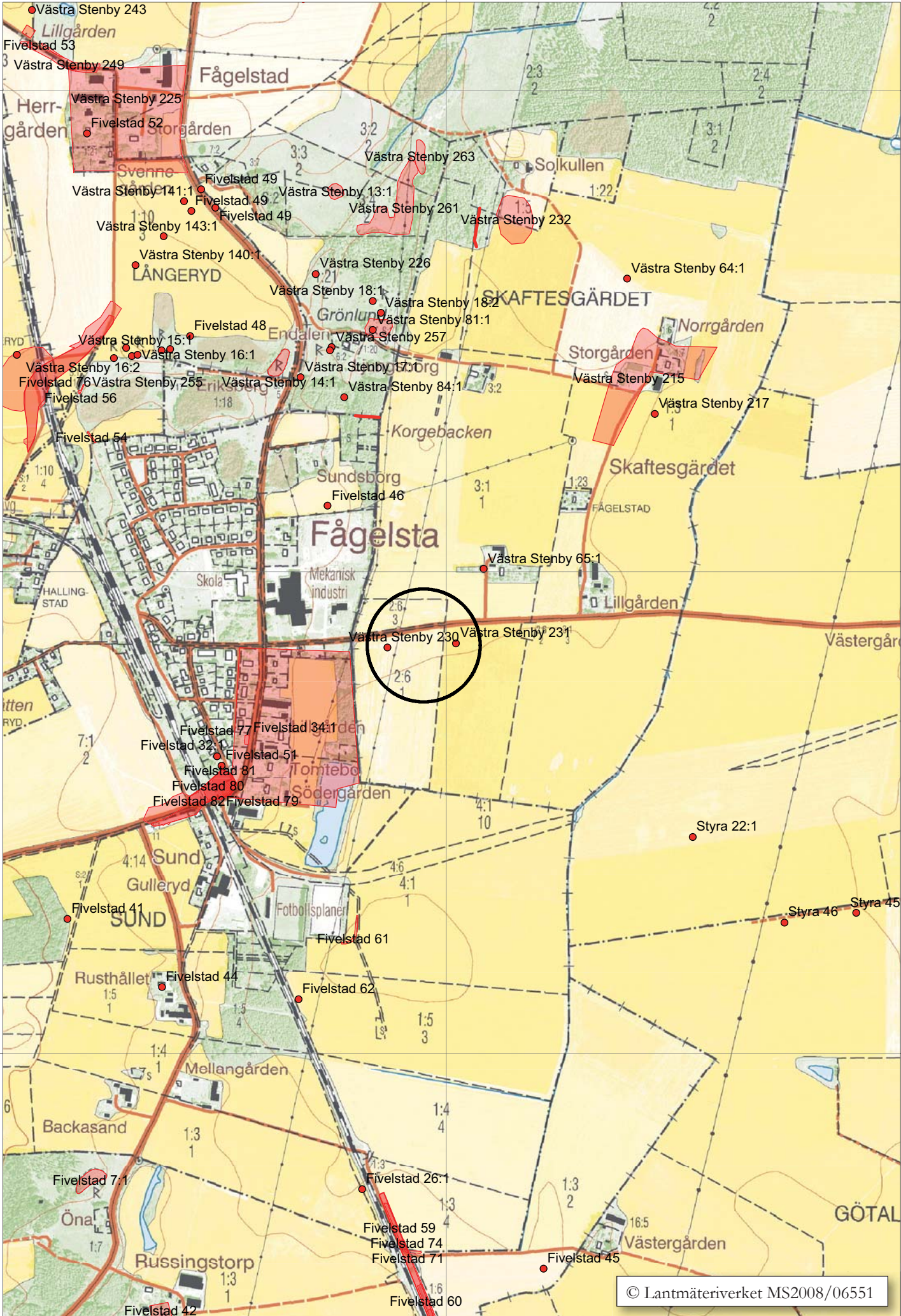
Den arkeologiska förundersökningen utfördes inför ny- och ombyggnation av Riksväg 50 mellan Mjölby och Motala. Den planerade vägen löper bland annat genom fastigheterna Skaftesgården 2:6 och 3:1 i Västra Stenby socken. Inom fastigheterna ligger två lämningarna, RAÄ 230 och 231, som utgörs av uppgifter om platser för två torp, med belägg från 1700-talet.

Förundersökningsresultatet visade att spåren av torpbebyggelsen till största delen är förstörd.

Rickard Lindberg
antikvarie

Anders Lundberg
antikvarie

Inledning

Den arkeologiska förundersökningen utfördes inför ny- och ombyggnation av Riksväg 50 mellan Mjölby och Motala. Den planerade vägen löper bland annat genom fastigheterna Skaftesgården 2:6 och 3:1 i Västra Stenby socken. Inom fastigheterna ligger två lämningar, RAÄ 230 och 231, som utgörs av uppgifter om platser för två torp, med belägg från 1700-talet.

Det berörda området utgjordes vid undersökningstillfället av åkermark. Området omfattades av en arkeologisk utredning etapp 1 som utfördes 1996, vilken bl a resulterade i registreringen av de två aktuella torplämningarna. Utredningen fastställde torplägena utifrån historiskt kartmaterial samt konstaterade att inga synliga lämningar fanns kvar på de båda platserna. Som eventuella vidare arkeologiska åtgärder föreslogs utredning etapp 2 (Larsson m fl 1997:10, 58).

Under 2007 - 2008 omfattades området av en kompletterande arkeologisk utredning etapp 1 och 2. Inga sökschakt öppnades inom ramen för utredningens etapp 2 i anslutning till torplämningarna RAÄ 230 och 231. Till skillnad från 1996 års utredning föreslogs emellertid en arkeologisk förundersökning inför en exploatering av de båda torplämningarna (Helander 2008).

Utifrån rektifierat historiskt kartmaterial kunde omfånget av torplämningarna uppskattas till ca 2000 m² vardera, totalt drygt 4000 m² (D 142-21:2).

De arkeologiska arbetena utfördes efter beslut från Länsstyrelsen Östergötland. Uppdragsgivare var Vägverket vilka även svarade för de arkeologiska kostnaderna. Ansvarig för den arkeologiska förundersökningen var antikvarie Anders Lundberg. Ansvarig för sammanställning och utformning av rapporten var undertecknad. Rapporten är anpassad efter det arkeologiska resultatet.

Områdesbeskrivning och fornlämningsmiljö

Det aktuella området är beläget i Östergötlands västra slättbygd, söder om Motala. Bygden är sedan länge hårt uppodlad, vilket lett till att många fornlämningar helt eller delvis förstörts. De bevarade fornlämningarna i landskapet kan till övervägande del dateras till järnålder men arkeologiska undersökningar och lösfynd visar att landskapet nyttjats intensivt redan under sten- och bronsålder. Det aktuella området har sedan tidigare omfattats av arkeologiska insatser i samband med både utbyggnaden av RV32/50 men också utbyggnaden av

järnvägen mellan Mjölby och Motala. Detta avsnitt kommer kortfattat att summera kunskapsläget så som det såg ut inför det arkeologiska arbetet år 2009.

Torplämningarna är belägna inom vad som under överskådlig historisk tid utgjort inägomark till byn Skaftesgården. Denna by finns omnämnd i skriftliga källor från 1383 och framåt (SOFI). Under medeltiden tycks jordägonaturen i byn skifta från frälse- till kloster- och slutligen kronojord.

Historiskt kartmaterial över byn och dess marker finns från 1635, 1704, 1785, 1854, 1877 och senare. Torplämningarna RAÄ 230 och 231 återfinns endast på storskifteskartan från 1785, på vilken även ytterligare ett torp finns markerat (D 142-21:2). Det senare tycks inte ha uppmärksammats vid de arkeologiska utredningar som genomförts i området. Inget av torpen på kartan finns upptaget i den till storskifteskartan hörande beskrivningen. Möjligen skulle detta kunna indikera att de snarare ska ses som backstugor utan tillhörande jord, varvid de varit oväsentliga för storskiftesförättningen. Detsamma kan också vara anledning till att de helt saknas i både det äldre och yngre kartmaterialet. Att de saknas på häradsekonomiska kartan torde emellertid med säkerhet innebära att de faktiskt inte fanns kvar vid upprättandet av denna.

Syfte

Den arkeologiska förundersökningens målsättning var att fastställa och dokumentera fornlämningarnas karaktär, datering, utbredning, omfattning, sammanställning och komplexitet.

Preciserade frågeställningar för måluppfyllelse kom att formuleras i följande punkter:

- I vilken omfattning och med vilken utbredning finns spår/lämningar bevarade av bebyggelsen och till den hörande strukturer på de båda lokalerna?
- Vilka typer av arkeologiska kontexter finns bevarade i termer av konstruktioner, kulturlager, nedgrävningar och hur fyndförande är de?
- Kan en vertikal och/eller horisontell stratigrafi urskiljas mellan kontexterna?
- Vilken kronologisk spännvidd omfattar lämningarna och hur förhåller den sig till det historiska kart- och källmaterialet?

Resultatet av den arkeologiska förundersökningen skall dels kunna utgöra grund för Länsstyrelsens bedömning av lämningarnas kunskapspotential och underlag för eventuellt vidare beslut, dels ligga till grund för Vägverkets vidare planering.

Metod och dokumentation

Sökschakt öppnades strategiskt inom undersökningsytorna med syfte att fånga in lämningar och deras utbredning. Några smärre mer sammanhängande ytor öppnas även upp. Schakt och ytor banades av med maskin skiktvis ned till orörd undergrund eller tills anläggning eller kulturlager påträffades. Påträffade anläggningar, lager och fynd mättes in med DGPS, fotograferades och beskrevs. Ett urval av anläggningarna undersöktes genom handgrävning och dokumenterades. En bedömning gjordes från fall till fall om hela eller delar av anläggningen skulle undersökas och prover samlas in för naturvetenskapliga analyser. Kulturlagren undersöktes inledningsvis genom handgrävning och kontrollsållades om möjligt avseende sammansättning och fyndfrekvens. Omfattande ej avsatta och fyndtomma lager kom därefter att maskinschaktas.

Datering utfördes genom analys av fyndsammansättning. Inga naturvetenskapliga analyser ansågs motiverade efter fältarbetets resultat. Fynden har kasserats efter att rapporten färdigställts.

Resultat och tolkning

Totalt öppnades åtta schakt med en sammanlagd längd av ca 280 m. I dessa framkom 26 anläggningar och lager. Inga strukturer eller konstruktioner kunde urskiljas bland dessa. Anläggningarna/lagren utgörs främst av diffusa kulturlagerrester och diken. I schakt S167 framkom en nedgrävning, A168, med en stenpackning som möjligen kunde utgöra fundament till ett spisröse. Denna tolkning är dock osäker.

Fynden, som främst bestod av schaktfynd utgjordes av tegel, rödgods och odefinierade järnföremål, har en generell datering från 1600-tal till 1800-tal (muntligen Feldt, A-C, Östergötlands museum). Även fynd av obrända ben insamlades. Benen kom främst från köttfattiga delar av får/get samt ett ben från en mer köttrik del av nöt. Inga säkra slutsatser går att dra av det ringa osteologiska materialet (muntligen Nyberg, P, Östergötlands museum).

Sammantaget ger anläggningarna och lagren tillsammans med fynden en obestämd bild av undersökningsområdet. Spåren av torpbebyggelsen är till största delen förstörda. Östergötlands museum bedömer att inga vidare arkeologiska åtgärder är nödvändiga på platsen.

Referenser

Tryckta källor

Helander, A. 2008. *Arkeologisk utredning, kompletterande etapp 1 samt etapp 2. Riksväg 50 – mellan Motala och Mjölby*. Västra Stenby, Fivelstads, Styra, Allhelgona, Skänninge, Högby och Mjölby socknar, Motala och Mjölby kommuner, Östergötland. Dnr 421-3921-2007. UV Öst rapport 2008:33. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar.

Larsson, L Z m fl. 1997. *Riksväg 50, del 2. Arkeologisk utredning, etapp 1. Jönköping – Örebro, delen Ödeshög – Motala*. Rapport UV Linköping 1997:3. Riksantikvarieämbetet, avdelningen för arkeologiska undersökningar.

Övriga källor

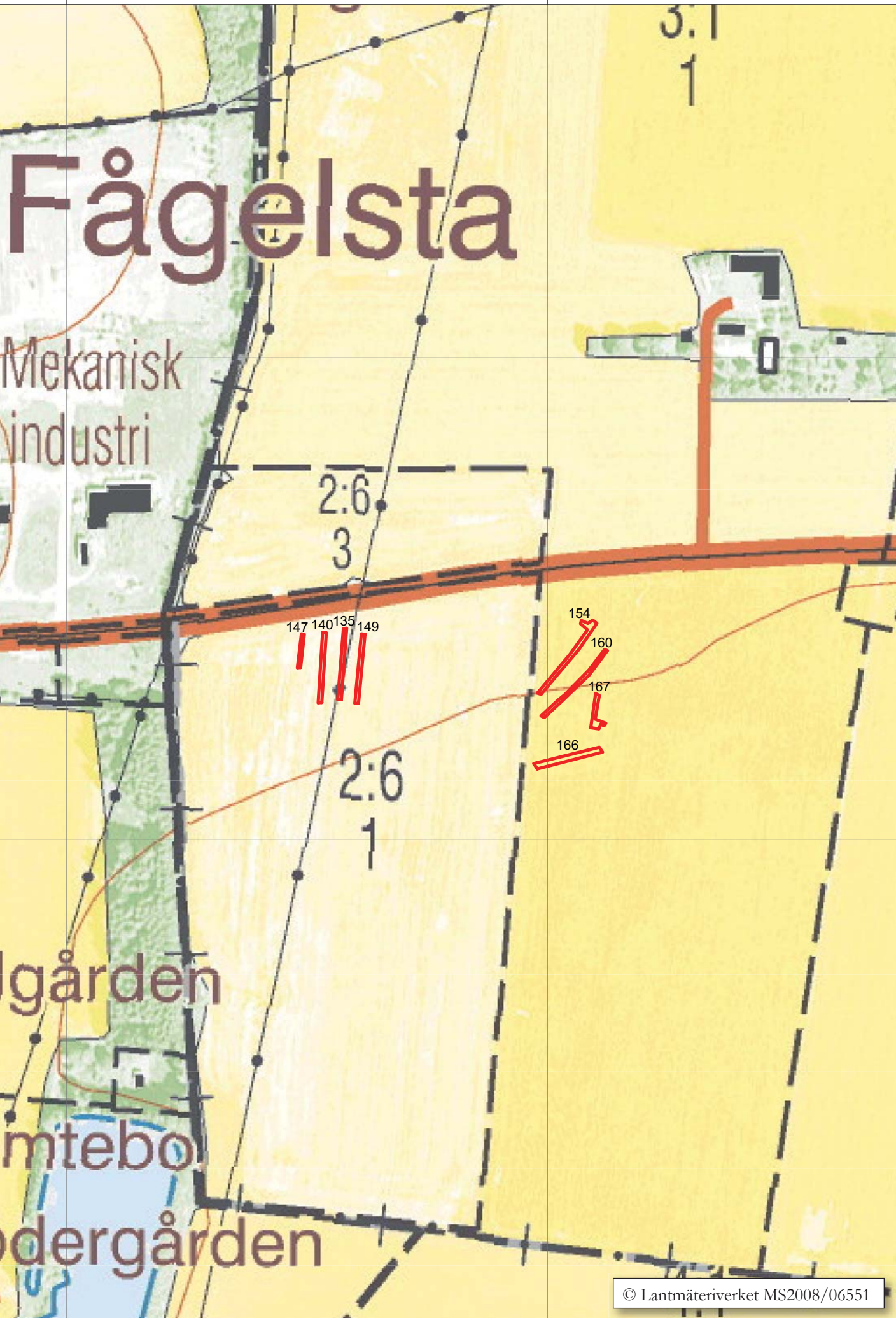
Feldt, A-C. 2013. Muntlig uppgift. Arkeolog, Östergötlands museum.

Informationssystemet om fornminnen (FMIS).

LMS. Storskifteskarta Skaftesgården . Kartakt D 142-21:2.

Nyberg, P. 2013. Muntlig uppgift. Osteolog, Östergötlands museum.

SOFI - digitala ortnamnsregistret

Fågelsta

Mekanisk
industri

2:6
3

147 140 135 149

2:6
1

154

160

167

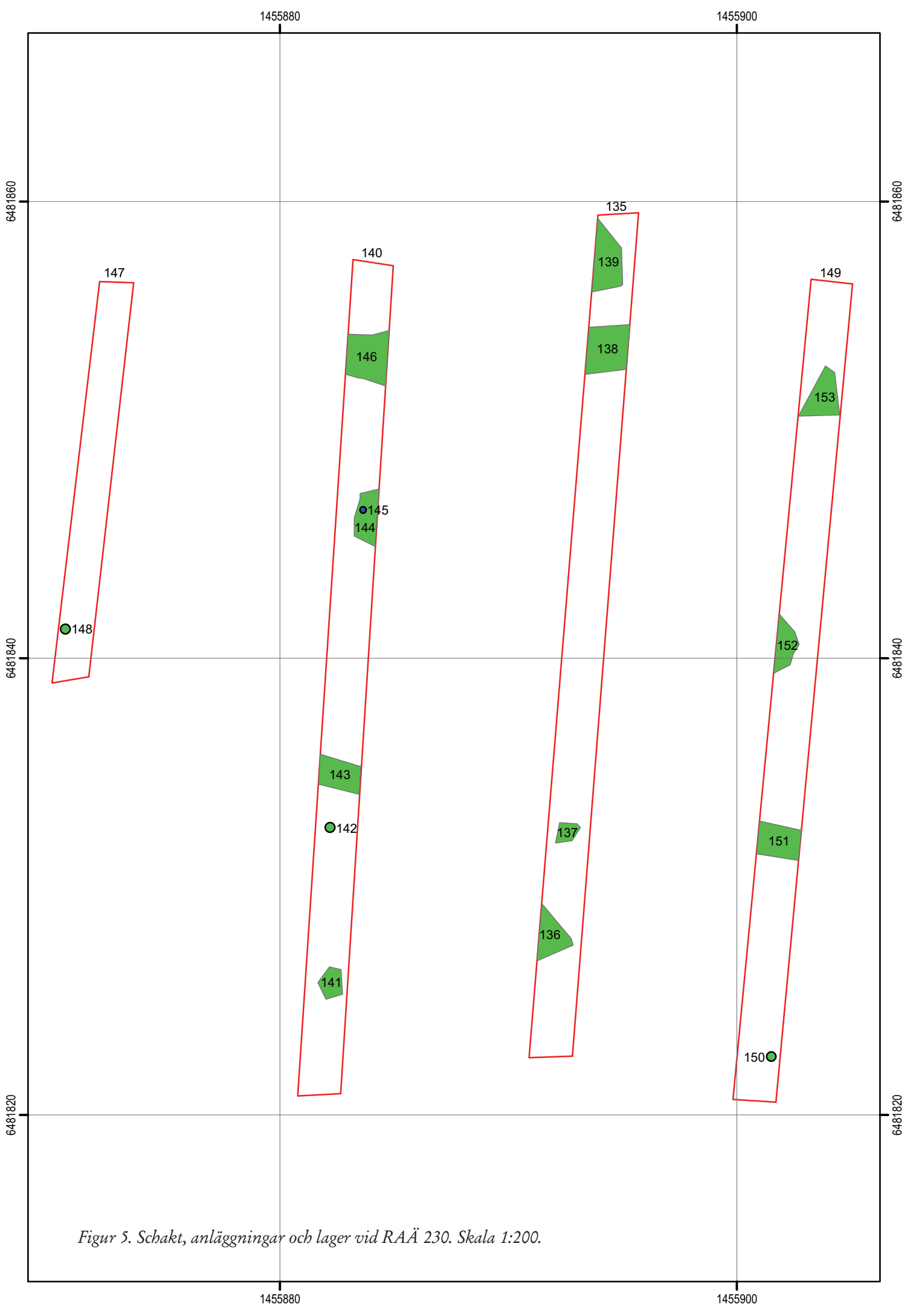
166

3:1
1

gårdens

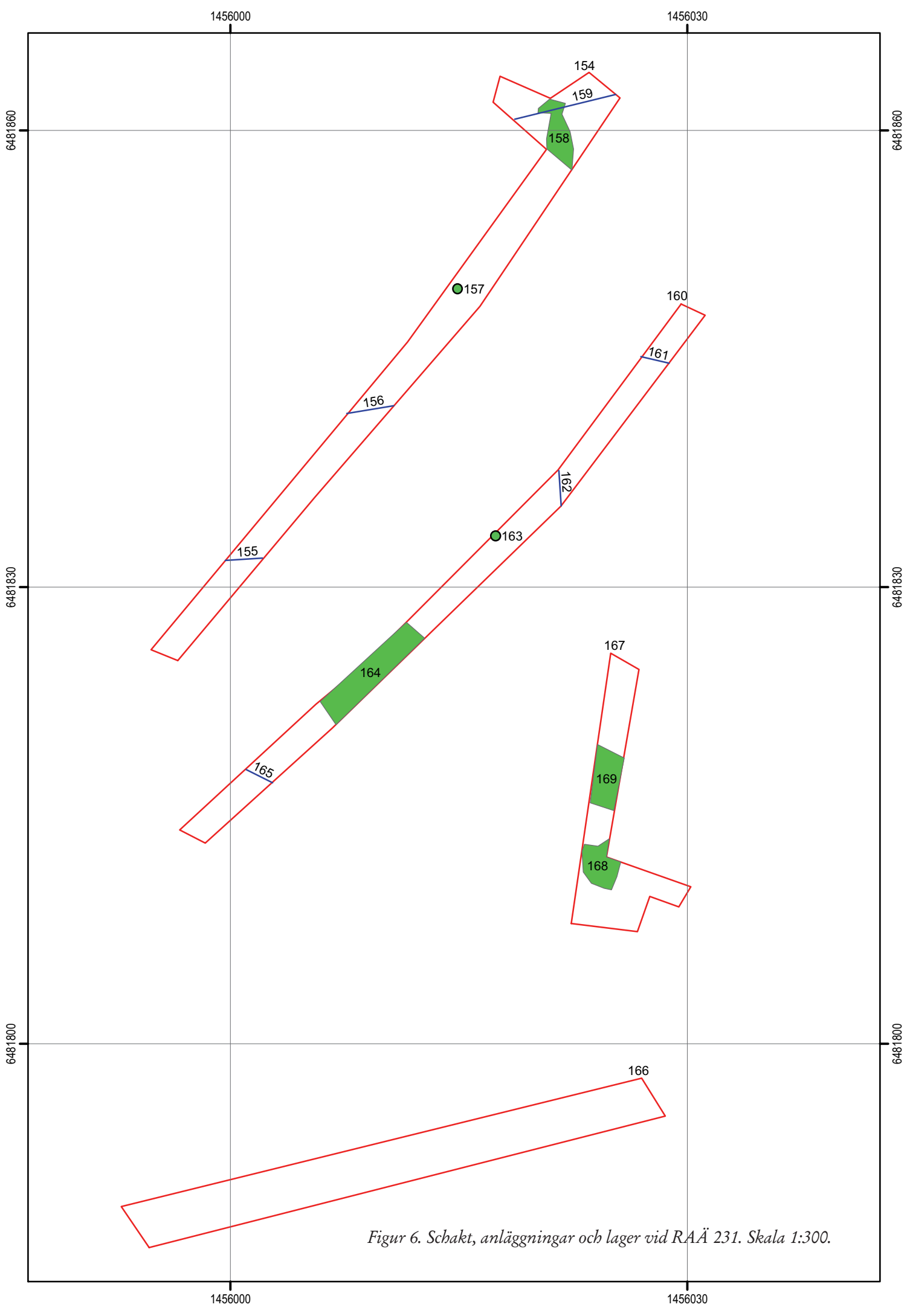
mtebo

dergårdens

Figur 5. Schakt, anläggningar och lager vid RAÄ 230. Skala 1:200.

- A136: Diffus yta/kulturlagerrest. något sotigt, enstaka mindre sten, tegelfnyk, yngre rödgods m pipersdekor.
- A137: Diffus yta/kulturlagerrest. något sotigt, enstaka mindre sten, tegelfnyk, yngre rödgods m pipersdekor, enstaka träkol.
- A138: Kulturlagerrest/aktivitetsyta direkt på undergrund, med parallella stråk av träkolsfragment.
- A139: Recent nedgrävning, fyllning av grus och småsten, fynd av grov stålwire.
- A141: Flack kulturlagerrest, enstaka kol/sotfläckar, ca 2 cm tjock.
- A142: Rund sotfläck, ca 0,3 m diam. ca 1 cm tjockt.
- A143: Dike, 1,0 m brett vid undergrund.
- A144: Flack svacka i undergrund, fyllning av kulturjord, tegel, yngre rödgods, djurben. Djup 0,05m.
- A146: Kulturlagerrest, sotigt, närvaro av träkol och småsten.
- A148: Sotflack, ca 0,10 m diam, ca 4 cm djup m plan botten.
- A150: Tunn, flack anläggning med träkol mot undergrunden.
- A151: Dike, stenfylld botten.
- A152: Parti där undergrunden blivit rödbrand.
- A153: Stråk med grus och småsten, ca 2-4 cm tjockt direkt på undergrund.

Figur 6. Schakt, anläggningar och lager vid RAÄ 231. Skala 1:300.

A155: Dike, bottenfyllning av sorterad rundad småsten, 5 - 15 cm stora.

A156: Dike.

A157: Kolfläck, rund, ca 0,2 m diam, ca 2 cm tjock mot undergrund.

A158: Dike som börjar i stenfylld nedgrävning. delvis skärvig sten.

A159: Dike, troligen täckdike. stratigrafiskt yngre än anslutande anläggning.

A161: Dike – osäkert.

A162: Dike/ränna - osäker

A163: Kolfläck, rund ca 0,25 m diam, ca 2 cm tjock vid undergrund

A164: Stråk med grus, minst 0,2 m tjockt. Naturligt, frågetecken.

A165: Dike, sten.

A168: Nedgrävning med stenpackning. Fundament till spismur – frågetecken.

A169: Grusstråk - naturligt, frågetecken.

Tekniska uppgifter

Lokal	Skaftesgärdet 2:6 och 3:1
Socken	Västra Stenby
Kommun	Motala
Län och landskap	Östergötland
Fornlämning	RAÄ 230 och 231
Fastighetskartan	085 61 (8F 6b Styra)
Koordinatsystem	RT 90 2,5 gon V
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning
Länsstyrelsens handläggare	Magnus Johansson
Länsstyrelsens dnr	431-2417-09
Östergötlands museums dnr	43/09
D:o projektnummer	530937
Uppdragsgivare	Vägverket
Kostnadsansvarig	Vägverket
Projektledare	Anders Lundberg
Personal	Mats Magnusson
Rapportansvarig	Rickard Lindberg
Fältarbetstid	Juni 2009
Fynd	Kasserade efter att rapporten färdigställts
Foto	Digitalt
Analyser	Nej
Grafik	Rickard Lindberg
Renritning	-
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273	Rapport 2013:69 © Östergötlands museum

Östergötlands museum har under juni 2009 utfört en arkeologisk förundersökning inför ny- och ombyggnation av Riksväg 50 mellan Mjölby och Motala. Den planerade vägen löper bland annat genom fastigheterna Skaftesgärdet 2:6 och 3:1 i Västra Stenby socken. Inom fastigheterna ligger två lämningarna, RAÄ 230 och 231, som utgörs av uppgifter om platser för två torp, med belägg från 1700-talet.